

مفهوم‌شناسی رفتار ارتكابی در جرم پولشویی در حقوق کیفری ایران و کنوانسیون مبارزه با فساد؛ مصادیق و خلاها

دکتر ابوالحسن شاکری* - عاطفه شیخ اسلامی**

چکیده:

رفتار ارتكابی در تحقق جرم پولشویی، مواردی حصری هستند که در کنوانسیون مریدا و قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۱۳۸۶ صراحتاً احصاء شده‌اند. تبدیل، انتقال، مخفی کردن، پنهان کردن، نگهداری و ... از جمله این موارد هستند که باتوجه‌به حصری بودن و نزدیک بودن آنها از نظر معنایی به‌رغم دارا بودن مفاهیم مختلف که از منظر حقوقی واجد آثار متفاوتی هستند، لازم است که موردبررسی دقیق‌تری قرار گیرند. همچنین، قانون مبارزه با پولشویی، درخصوص برخی رفتارهای جرم‌انگاری‌شده در ماده ۲۳ کنوانسیون مریدا مثل مدیریت عواید ناشی از جرم به‌عنوان یکی از رفتارهای مهم و شایع در تحقق جرم پولشویی، با خلأ مواجه است و از سوی دیگر به جرم‌انگاری برخی رفتارها مثل مبادله کردن یا کتمان کردن عواید ناشی از جرم که در ماده ۲۳ کنوانسیون مریدا دیده نمی‌شوند، مبادرت کرده است که این امر مبین توجه مقنن به تفاوت‌های موجود در هریک از این اصطلاحات و لزوم اهمیت جدی مبارزه با پولشویی از طریق جرم‌انگاری گستره بیشتری از رفتارها در تحقق جرم پولشویی می‌باشد.

از سوی دیگر، درخصوص فعل تغییر دادن ماهیت، منشأ و منبع دعوی ناشی از جرم، هردو قانون مبارزه با پولشویی و کنوانسیون مریدا ساکت هستند که این سکوت ممکن است به‌دلیل متصور دانستن اشکال تغییر دادن در سایر اصطلاحات مثل تبدیل کردن باشد؛ درحالی‌که با مذاقه در این مفهوم، می‌توان مواردی را تصور

مجله پژوهش‌های حقوقی (فصلنامه علمی - ترویجی)، شماره ۴۱، بهار ۱۳۹۹
صفحه ۱۴۷-۱۷۱، تاریخ وصول: ۱۳۹۵/۰۴/۲۰، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۴/۲۸

* دانشیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه مازندران، مازندران، ایران

Email: shakeri_criminallaw@yahoo.com

** دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه مازندران، مازندران، ایران

Email: atefe.sheikheslami@gmail.com

ایران، نویسنده مسئول

کرد که فقط بر فعل تغییر دادن دلالت دارند بی‌آنکه منطبق با مفاهیم دیگر مثل تبدیل کردن بوده و طبق آن به‌عنوان پولشویی، قابل تعقیب و محاکمه باشند. این مقاله تلاش کرده است که با مفهوم‌شناسی اصطلاحات مندرج در ماده ۲۳ کنوانسیون مریدا و ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی و نیز استفاده از نسخه‌های اسپانیایی و ایتالیایی کنوانسیون مریدا در برخی موارد، به مطالعه دقیق‌تر ابهامات و سؤالات موجود و بررسی خلأهای قانون مبارزه با پولشویی در این زمینه نسبت به کنوانسیون مریدا بپردازد.

کلیدواژه‌ها:

پولشویی، رکن مادی، رفتار ارتكابی، کنوانسیون مریدا، قانون مبارزه با پولشویی.

مقدمه

ارتکاب جرایم فراملی در قالب گروه‌های سازمان‌یافته به دلایلی همچون کاهش هزینه‌های ارتکاب جرم، پیچیده‌تر شدن جرایم و کشف و تعقیب از سوی پلیس، به یکی از مهم‌ترین معضلات قرن بیست و یکم تبدیل شده است. از جمله مصادیق جرایم سازمان‌یافته فراملی، می‌توان به قاچاق مواد مخدر، قاچاق انسان و مهاجران، قاچاق اسلحه، قاچاق مواد رادیواکتیو و هسته‌ای، قاچاق اعضای بدن انسان و ... اشاره کرد.

یکی از مهم‌ترین خصایص جنایات فراملی، سودآوری آنها می‌باشد؛ به طوری که با ارتکاب آنها، درآمدهای هنگفتی نصیب مجرمان این دسته جرایم می‌شود. باقی ماندن این پول‌ها به صورت اولیه ممکن است صاحبان آنها را در مظان اتهام جرم قرار داده و تحقیق و پیگیری مأموران دستگاه عدالت کیفری منجر به ردیابی و کشف جرایم منشأ این پول‌ها و در نتیجه تعقیب و محاکمه مرتکبان آنها گردد. به همین علت، عملیات پولشویی، به هدف سرپوش گذاشتن بر جرایم منشأ عواید نامشروع و همچنین به منظور مصون نگه داشتن این اموال از خطر کشف، مصادره و درنهایت قانونی و مشروع جلوه دادن منشأ این عواید، انجام می‌شود.

کارل لوین، در مقاله «بانکداری خصوصی و پولشویی» می‌نویسد: «تطهیر پول موقعی اتفاق می‌افتد که مجرمان سعی دارند که عواید ناشی از فعالیت‌های مجرمانه را به‌عنوان درآمدهای قانونی قلمداد نمایند.»^۱ پولشویی یا تطهیر پول یعنی اینکه اشخاص یا سازمان‌ها،

۱. علی‌اصغر شفیعی خورشیدی، «پولشویی، مفهوم، آثار و سیاست جنایی ایران»، نشریه دگستر پیاپی ۳۲ (زمستان ۱۳۸۷)، ۴.

اقدامات و فعالیت‌های غیرقانونی را صحیح جلوه دهند و درآمدهای حاصل‌شده را دارای منشأ قانونی بدانند.^۲ با این توضیح، در تعریف پولشویی می‌توان گفت: «پولشویی عبارت است از انجام هرگونه عملیاتی به‌منظور قانونی جلوه دادن درآمدهای غیرقانونی.»^۳

اشکال نوین بزهکاری، پررنگ‌تر شدن جنبه سودآوری آن و تلقی آن به‌عنوان تجارت پردرآمد، اهمیت تطهیر عواید ناشی از جرم را بیش‌ازپیش روشن‌تر می‌کند؛ چراکه درآمدهای آلوده ناشی از آن، مستلزم قرار گرفتن در فرایند پولشویی، به‌منظور اخفاء یا تغییر شکل دادن منشأ غیرقانونی و نامشروع می‌باشند. مقابله با این تجارت کثیف، جز در پرتو استراتژی هماهنگ و بین‌المللی میسر نخواهد بود. یکی از مهم‌ترین و جدی‌ترین استراتژی‌ها، جرم‌انگاری پولشویی با همه لوازم عرفی و متداول آن است؛ زیرا بی‌تفاوتی سیستم عدالت کیفری در قبال عواید ناشی از اعمال مجرمانه و استفاده آزادانه مجرمان از اموال و وجوه ناشی از آنها، موجب فربه‌تر شدن جنایتکاران و گروه‌های سازمان‌یافته جنایی شده و این امر نیز به‌نوبه خود، واجد آثار و پیامدهای منفی و مخرب بی‌شماری بر ابعاد مختلف اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و ... است.

سابقه قانونگذاری و اقدام‌های بین‌المللی برای مبارزه با پولشویی و تدوین راهکارهای جهانی برای مقابله با آن، به سال‌های میانی دهه ۱۹۸۰ برمی‌گردد. در اواخر این دهه، عزم جهانی برای تدوین پیمان‌نامه‌ها، معاضدت‌ها و کنوانسیون‌های بین‌المللی در این زمینه شکل گرفت و به‌دلیل اهمیت زیاد جرم پولشویی، جامعه بین‌الملل، توجه خاصی به این جرم نمود و دولت‌های عضو را موظف نمود تا متعهد به مبارزه با پولشویی شوند. این تعهدات شامل احراز هویت مشتری، ثبت اسناد، شناسایی تراکنش‌های مشکوک و غیره است.^۴

سازمان ملل متحد از سال ۱۹۸۸، مبادرت به تنظیم اسناد بین‌المللی الزام‌آوری برای مبارزه با این جرم نمود. اولین سند بین‌المللی در این زمینه، کنوانسیون مبارزه با مواد مخدر و مواد روان‌گردان (پیمان‌نامه وین) است که در ۱۹ دسامبر ۱۹۸۸ به تصویب سازمان ملل متحد رسید. پولشویی در این کنوانسیون، جرم‌انگاری شد و دولت‌های عضو بر اساس اصول و قواعد حقوق داخلی، ملزم به جرم‌انگاری این جرم شدند. پولشویی در این سند بین‌المللی، از نوع

۲. همانجا.

۳ علی‌مراد حیدری، «جرم‌انگاری پولشویی»، فصلنامه فقه و حقوق ۱ (تابستان ۱۳۸۳)، ۱۳۲.

۴. محمدجعفر حبیب‌زاده، سیده سپیده میرمجیدی هاشجین، «نقش بانکداری الکترونیکی در پولشویی و روش‌های مقابله با آن»، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعه حقوق تطبیقی ۱۵(۱) (خرداد ۱۳۹۰)، ۲۶-۲۵.

خاص آن و صرفاً درخصوص درآمدهای ناشی از جرم قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان مطرح شد؛ اما با تصویب کنوانسیون مبارزه با جرایم سازمان‌یافته فراملی^۵ (پالرمو-۲۰۰۰) و پس از آن کنوانسیون مبارزه با فساد (مریدا-۲۰۰۳)، جرم پولشویی در گستره وسیع‌تری، مورد توجه قرار گرفت.

بررسی اعمال حصری تشکیل‌دهنده رکن مادی جرم پولشویی و مفهوم‌شناسی آنها در اسناد فراملی به‌ویژه کنوانسیون مریدا و قانون مبارزه با پولشویی و مرزهای میان آنها و بار حقوقی اصطلاحات به‌کار برده‌شده از جمله تبدیل، مبادله، اخفاء، پنهان کردن، کتمان کردن و ... به تفصیل در این مقاله مورد بررسی قرار می‌گیرند. همچنین، این مقاله با مذاقه در فعل تغییر دادن منبع و منشأ عواید ناشی از جرم، به این موضوع که این فعل در قالب کدام یک از رفتارهای پیش‌بینی‌شده تشکیل‌دهنده پولشویی (تبدیل، مبادله و ...) قابل طرح و بررسی است و یا اینکه اساساً طبق ماده ۲۳ کنوانسیون مریدا و ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی به‌عنوان فعل متشکله این جرم قابل طرح است یا خیر می‌پردازد.

بحث راجع به این موضوع در این نوشتار عمدتاً حول این مباحث مطرح می‌شود که ۱- آیا ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی در جرم‌انگاری این جرم دربرگیرنده تمام رفتارهای پیش‌بینی‌شده توسط ماده ۲۳ کنوانسیون مریدا به‌عنوان جرم پولشویی می‌باشد یا خیر؟ و به‌عبارت‌دیگر خلأهای قانون مبارزه با پولشویی در مقایسه با ماده ۲۳ کنوانسیون مریدا درخصوص جرم پولشویی کدام موارد است؟ ۲- آیا مقوله تغییر ماهیت و منبع غیرقانونی عواید مجرمانه می‌تواند جنبه مستقلی بیاید یا صرفاً ارتکاب این عمل در بطن عمل تبدیل، قابل تحقق است و یا در جرم‌انگاری این فعل، به‌طور کلی با خلأ مواجه هستیم؟ ۳- از اصطلاح Disguise (قسمت ۲ از بند الف ماده ۲۳ کنوانسیون مریدا) که طبق تعریف فرهنگ انگلیسی آکسفورد، علاوه بر معنای پنهان کردن و نشان ندادن در معنای «ناشناخته ساختن چیزی به‌وسیله تغییر آن» نیز می‌باشد، امکان برداشت بار معنایی تغییر منبع و منشأ عواید مجرمانه، در بطن مفهوم پنهان کردن منشأ و منبع عواید مجرمانه و در نتیجه قابل تعقیب دانستن آن وجود دارد یا خیر؟ ۴- با توجه به وجود بار معنایی نزدیکی میان اصطلاحات اخفاء (Concealment) و پنهان کردن (Disguise) این دو اصطلاح چه تفاوتی دارند که هم کنوانسیون مریدا و هم قانون مبارزه با پولشویی به هر دو مورد تصریح نموده است و یا چرا

5. The United Nations Convention against Transnational Organized Crime-2000.

6. The United Nations Convention against Corruption-2003.

قانون مبارزه با پولشویی در بند ج ماده ۲ به اصطلاح کتمان کردن در کنار دو اصطلاح اخیر اشاره نموده است؟ همچنین، آیا مرتکب جرم منشأ به دلیل نگهداری عواید نامشروع ناشی از آن به‌عنوان پولشویی نیز قابل تعقیب و مجازات خواهد بود؟ و ...

این مقاله تلاش کرده است که با مفهوم‌شناسی اصطلاحات مندرج در ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی^۷ و ماده ۲۳ کنوانسیون مریدا^۸ و نیز بررسی مفهوم آنها در نسخه‌های اسپانیایی و ایتالیایی کنوانسیون مریدا، به بررسی دقیق‌تر ابهامات و سؤالات مذکور بپردازد.

۱- تبدیل، انتقال و مبادله اموال

بند ب ماده ۳ کنوانسیون وین، بند الف ماده ۶ کنوانسیون پالرمو، بند ۱ ماده ۱ و بند ۱ ماده ۲۱ مقررات (مدل) برنامه کنترل و مبارزه با مواد مخدر سازمان ملل متحد، ماده ۲ کنوانسیون آمریکای مرکزی، ماده ۱ دستورالعمل شورای اروپایی و قسمت الف از بند ۱ ماده ۶ کنوانسیون شورای اروپا و ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۱۳۸۶ جمهوری اسلامی ایران، بر تبدیل^۹ و انتقال اموال^{۱۰} در تحقق جرم پولشویی دلالت دارند.

۷. ماده ۲- جرم پولشویی عبارت است از:

- الف - تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی با علم به اینکه به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به‌دست آمده باشد؛
- ب - تبدیل، مبادله یا انتقال عوایدی به‌منظور پنهان کردن منشأ غیرقانونی آن با علم به اینکه به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم ناشی از ارتکاب جرم بوده یا کمک به مرتکب به‌نحوی که وی مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نگردد؛
- ج - اخفاء یا پنهان کردن ماهیت واقعی، منشأ، منبع، محل، نقل‌وانتقال، جابه‌جایی یا مالکیت عوایدی که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد.

8. Article 23:1- Each State Party shall adopt, in accordance with fundamental principles of its domestic law, such legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences, when committed intentionally:

- (a)(i) The conversion or transfer of property, knowing that such property is the proceeds of crime, for the purpose of concealing or disguising the illicit origin of the property or of helping any person who is involved in the commission of the predicate offence to evade the legal consequences of his or her action;
- (ii) The concealment or disguise of the true nature, source, location, disposition, movement or ownership of or rights with respect to property, knowing that such property is the proceeds of crime;
- (b) Subject to the basic concepts of its legal system:
- (i) The acquisition, possession or use of property, knowing, at the time of receipt, that such property is the proceeds of crime;
- (ii) Participation in, association with or conspiracy to commit, attempts to commit and aiding, abetting, facilitating and counselling the commission of any of the offences established in accordance with this article.

9. Conversion

10. Transfer of Property

۱-۱- تبدیل کردن

در لغت‌نامه دهخدا اصطلاح تبدیل کردن به معنای بدل کردن چیزی به چیزی یا عوض کردن چیزی به چیزی، تعریف شده است. بدین ترتیب، «دگرگونی ماهیت اولیه چیزی به چیز دیگر» و تحقق نوعی فرایند تغییر ماهیت در فرایند تبدیل، صورت می‌گیرد. تبدیل اموال، به منظور پولشویی در فرایند تبدیل عواید ناشی از جرم، با دگرگون ساختن ماهیت یک چیز و بدل کردن آن به چیز دیگر با ماهیت دیگر و درجهت اخفاء و یا پنهان کردن منبع غیرقانونی عواید حاصله و یا برای کمک به هرکسی که به هر نحوی با ارتکاب این قبیل جرایم، از آثار و نتایج قانونی رفتار مجرمانه خویش فرار می‌کنند، استفاده می‌شود.

بنابراین، نکته کلیدی در فعل تبدیل کردن، تغییر ماهیت دادن عواید مجرمانه اولیه به چیز دیگر و ماهیت دیگر است. بدین ترتیب، زمانی که محصولات قاچاق شده خشخاش، کوکا و شاهدانه، تبدیل به مواد مخدر یا روان‌گردان‌های صنعتی غیردارویی شوند، تطهیر عواید ناشی از جرم محقق شده است و یا زمانی که پس از قاچاق حیوانات و پرندگان نادر، از پوست و اعضای بدن آنها، لباس یا اشیاء زینتی و لوکس ساخته و عرضه می‌شود، تطهیر عواید ناشی از جرم به واسطه تبدیل عواید ناشی از جرم به چیز دیگری و با ماهیت دیگری، محقق شده است.

۱-۲- انتقال دادن و مبادله کردن

انتقال^{۱۱}، به عنوان عبور دادن یا هدایت کردن چیزی از نقطه‌ای به نقطه دیگر است. نقطه دیگر به معنای ارسال وجوه از حسابی به حساب دیگر، چه به حساب همان شخص یا به حساب دیگری می‌باشد. انتقال الکترونیکی پول از حساب بانکی به حساب دیگری، شامل این دسته می‌شود.^{۱۲} از نقطه نظر بسیاری از نویسندگان، با تبدیل یا انتقال عواید ناشی از جرم، پولشویی محقق شده و بدین ترتیب روش‌های مجرمانه دیگر نیز شکل خاصی از اخفاء، محسوب خواهند شد.

علاوه بر تبدیل و انتقال، بند ۲ ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی اصطلاح «مبادله کردن»^{۱۳} را به کار برده است. اصطلاحی که در کنوانسیون مریدا مورد اشاره قرار نگرفته است. در

11. Transfer

12. Isidoro White Lamb, *The Crime of Money Laundering* (Pamplona. Spain: Editorial Aranzadi, 2015), 312.

13. Exchange

لغت‌نامه دهخدا مبادله از نظر لغتی به معنای «چیزی به کسی دادن و به جای آن چیز دیگر گرفتن و معاوضه کردن» می‌باشد. بدین ترتیب، با مبادله عواید ناشی از جرم، اقدام به گردش آن در چرخه اقتصادی می‌شود تا راه‌های دسترسی به منبع اولیه تأمین عواید مجرمانه مسدود شود. همان‌طور که گفته شد تبدیل و مبادله به‌رغم شباهتی که دارند، واجد تفاوت‌هایی نیز می‌باشند. تبدیل عواید ناشی از جرم همواره با نوعی تغییر ماهیت آن همراه است، مثل تبدیل خشخاش، کوکا و شاهدانه قاچاق‌شده از کشور مبدأ به کشور مقصد به مواد مخدر یا روان‌گردان‌های صنعتی غیردارویی؛ اما در مفهوم اصطلاحی مبادله کردن، عواید ناشی از جرم، در سیستم اقتصادی گردش می‌یابند بی‌آنکه ماهیت اولیه آنها دچار دگرگونی شود؛ بنابراین، زمانی که عواید ناشی از جرم قاچاق مواد مخدر و یا قاچاق انسان، در ازای طلا، سهام، زمین، مسکن و ... مورد معاوضه قرار گرفته و یا با خریدوفروش در چرخه اقتصادی دست‌به‌دست می‌شوند، پولشویی از طریق مبادله عواید مجرمانه محقق می‌شود بی‌آنکه ماهیت آن عواید، دچار دگرگونی و تغییر شده باشند.

از سوی دیگر، در کنار اصطلاحاتی چون تبدیل کردن و مبادله کردن، با تغییر دادن^{۱۴} منشأ یا ماهیت و منبع عواید ناشی از جرم، به معنای عملی که منشأ واقعی فعالیت‌های مجرمانه را غیر از آنچه که هست نشان می‌دهد، مواجه هستیم. توجه به این فعل به علت شباهت نزدیکی که به تبدیل کردن دارد، حائز اهمیت است. نکته مهم آنکه اگرچه تغییر منشأ واقعی عواید ناشی از جرم در بطن عنصر تبدیل این اموال نهفته است و به‌نوعی ملازمه با آن دارد، اما دو سؤال مهمی که در این زمینه پیش می‌آید این است که ۱- آیا مقوله تغییر ماهیت و منبع غیرقانونی این اموال می‌تواند جنبه مستقلی بیاید یا صرفاً ارتكاب این عمل در بطن عمل تبدیل (به‌طور همیشگی) قابل تحقق است؟ و ۲- آیا از اصطلاح Disguise که طبق تعریف فرهنگ انگلیسی آکسفورد، به معنای پنهان کردن و نشان ندادن، در معنای ناشناخته ساختن چیزی به‌وسیله تغییر آن، مورد اشاره قرار گرفته است، از مفهوم پنهان کردن، امکان برداشت بار معنایی تغییر دادن می‌رود یا خیر؟

با مذاقه در این موضوع، به‌نظر می‌رسد که فعل تغییر ماهیت واقعی فعالیت‌های غیرقانونی در مواردی غیر از تبدیل نیز قابل تصور است. برای مثال، می‌توان شرایطی را در نظر گرفت که در آن مرتکب جرم منشأ یا فرد دیگری با علم به مجرمانه بودن عواید موجود، به انجام

فعالیت‌هایی می‌پردازد که طی آن این اموال را با فعل‌هایی چون جعل، حساب‌سازی و دیگر اعمالی که صرفاً دارای جنبه صوری می‌باشند، ناشی از معاملات تجاری مشروع در زمینه صادرات و واردات تلقی می‌کند، بدون آنکه نیاز به تبدیل این اموال و تغییر ماهیت اولیه آنها و یا مبادله آنها با کالاهای دیگر باشد. بدین ترتیب با متصور دانستن ارتکاب رفتار تغییر دادن به‌طور مستقل از موارد مقرر در ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی و یا ماده ۲۳ کنوانسیون مریدا در تحقق این جرم باید نتیجه گرفت که با توجه به اهمیت و ارتکاب روزافزون جرم پولشویی در اشکال و در قالب رفتارهای ارتكابی مختلف هردو قانون و کنوانسیون مذکور در خصوص این رفتار ارتكابی در تحقق جرم پولشویی با خلأ روبه‌رو هستند.

۲- اخفاء (و پنهان کردن) ماهیت واقعی، منبع، مکان، وضعیت، حرکت و حقوق باتوجه به مالکیت چنین اموالی

ماده ۳ کنوانسیون وین، بند الف ماده ۶ کنوانسیون پالمو، ماده ۲ مقررات (مدل) سازمان آمریکایی مبارزه با مواد مخدر، ماده ۱ و ۲۱ مقررات (مدل) کمیسیون بین‌المللی آمریکایی مبارزه با اعتیاد^{۱۵} ۱۹۹۲، قانون (مدل) سازمان آمریکایی مبارزه با مواد مخدر، ماده ۲ کنوانسیون آمریکای مرکزی، بند ب ماده ۶ کنوانسیون شورای اروپا، ماده ۱ دستورالعمل شورای اروپا، ماده ۲۳ کنوانسیون مبارزه با فساد و ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی جمهوری اسلامی ایران بر اخفاء و پنهان کردن ماهیت واقعی، منبع، مکان، وضعیت، حرکت و حقوق باتوجه به مالکیت چنین اموالی دلالت دارند. سؤال بسیار مهمی که در این قسمت مطرح می‌شود، این است که باتوجه به وجود بار معنایی نزدیک میان اصطلاحات اخفاء (Concealment) و پنهان کردن (Disguise) این دو اصطلاح چه تفاوتی دارند که هم کنوانسیون مریدا و هم قانون مبارزه با پولشویی به هردو مورد تصریح نموده است؟

۲-۱- اخفاء

بر اساس دیکشنری آکادمی سلطنتی اسپانیا، اخفاء^{۱۶} به معنای «پنهان کردن، پوشاندن، استتار و دور از چشم نگاه داشتن» آمده است.^{۱۷} بر اساس فرهنگ انگلیسی آکسفورد نیز، اخفاء

15. General Secretariat of the Organization of American States, Washington D.C., Inter-American Drug Abuse Control Commission, hereinafter CICAD Model Regulations.

16. Concealment

17. "to Hide, Cover, Disguise, Hide from View."

کردن دلالت می‌کند بر «سری نگاه داشتن، اجازه دیده شدن ندادن و پوشاندن»^{۱۸} اخفاء، به حرکت دادن چیزی به هدف جابه‌جایی آن از نقطه اولیه و قرار دادن آن در جای دیگری که کسی از آن آگاه نیست، اطلاق می‌شود یا به عبارت دیگر، پوشاندن چیزی که به‌علت آگاهی مخفی‌کننده از کیفر آن و برای کسب عوایدی با پیش‌بینی‌های لازم، صورت می‌پذیرد. رفتار توصیف‌شده در اینجا، پوشاندن یا مستتر داشتن منبع، مکان، وضعیت، جابه‌جایی یا مالکیت اموال است.

این رفتار ممکن است به‌واسطه یک فعل کنشی مستتر کردن، پوشاندن یا ترک فعل مثل، سری نگاه داشتن آنچه که در راستای یک وظیفه قانونی که مرتکب جرم از انجام آن اجتناب نموده است، محقق شود. مورد اول مثل آنجایی که مرتکب جرم، طی اقداماتی از جمله جاسازی در مکان یا وسیله نقلیه، عواید ناشی از رفتار مجرمانه را از دید مأموران ذی‌صلاح مخفی می‌سازد و مورد دوم مثل آنجایی که مأمور وصول عایدات و کشف قاچاق که به‌منظور مشارکت در تحقق پولشویی، مقام مافوق خود را از کشف این اموال و عواید مجرمانه آگاه نسازد و بدین ترتیب در راستای اخفای منبع عواید مجرمانه اقدام کند. باتوجه‌به مرز نزدیک میان اخفاء و پنهان کردن و تفاوت معنایی آنها، بررسی مفهوم پنهان کردن نیز ضروری است.

۲-۲- پنهان کردن^{۱۹}

دیکشنری آکادمی سلطنتی اسپانیا اصطلاح Disguise را «اخفای چیزی یا نشان ندادن چیزی» تعریف کرده است. همچنین فرهنگ انگلیسی آکسفورد، اصطلاح Disguise را «تغییر برای اخفای هویت یا پوشاندن چیزی» تعریف کرده است.^{۲۰}

درواقع، اخفای آثار مجرمانه توسط مرتکب جرم، امری بدیهی و اجتناب‌ناپذیر به‌شمار می‌رود. مثل اخفای اموال ناشی از جرم سرقت، توسط خود سارق که مشمول ماده ۶۶۲ قانون مجازات اسلامی تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ نمی‌شود و مجرم نه‌تنها برای اخفای آثار رفتار مجرمانه خویش سرزنش نمی‌شود بلکه قابل تعقیب و محاکمه هم نخواهد بود؛ اما باتوجه‌به آثار مخرب تطهیر عواید ناشی از جرم بر چرخه اقتصادی کشور، به‌نظر می‌رسد که قابل تعقیب بودن مرتکب جرم منشأ عواید مجرمانه برای تطهیر همان عواید امری ضروری باشد و به همین جهت هم در قسمت دوم بند الف ماده ۲۳ کنوانسیون مبارزه با فساد بر هردو مفهوم

18. "to Keep Secret, Not Allow to be Seen, Hide."

19. Disguise

20. "to Alter from Conceal the Identity, to Cover Up."

اخفاء و پنهان کردن^{۲۱} تصریح نموده است و این یعنی چه عمل اخفای عواید مجرمانه توسط مرتکب جرم منشأ باشد و چه توسط فرد دیگر، اولی مشمول مجازات هردو جرم (منشأ و پولشویی) و دومی مشمول جرم پولشویی خواهند شد.

بدین ترتیب یک تفاوت عمده میان اخفاء و پنهان کردن این است که شخص، آنچه را که متعلق به خود اوست یا قانوناً نسبت به آن صلاحیت اعمال مالکیت دارد را اخفاء می‌کند. درحالی که در پنهان کردن، فعل یا مال، منتسب به فرد دیگری است.^{۲۲} پس طبق اصطلاح پنهان کردن تنها افرادی به‌عنوان تطهیر عواید ناشی از جرم تحت تعقیب قرار می‌گیرند که خود، مرتکب جرم منشأ نباشند. به‌عبارت‌دیگر کلمه Disguise در اینجا و به‌تنهایی تعقیب و محاکمه مرتکبان جرایم منشأ را که به‌منظور پنهان کردن عواید مجرمانه مرتکب پولشویی می‌شوند را دربر نمی‌گیرد.^{۲۳}

بنابراین هرچند میان اخفاء و پنهان کردن تفاوت وجود دارد و اولی مرتکب جرم منشأ را نیز علاوه بر همان جرم، به‌علت تطهیر عواید ناشی از آن قابل تعقیب می‌داند و دومی (پنهان کردن یا Disguise) فقط مرتکبان جرم پولشویی که ارتباطی به جرم منشأ نداشته و در تحقق آن دخالتی نداشته‌اند را به‌عنوان پولشویی قابل تعقیب و محاکمه می‌داند، اما با توجه به تصریح اخفاء (Concealment) در ماده ۲۳ کنوانسیون مریدا در کنار پنهان کردن (Disguise) و همچنین تصریح اخفاء در کنار پنهان کردن در بند ج ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی^{۲۴}، مرتکبین جرایم منشأ نیز اگر که دست به تطهیر عواید مجرمانه ناشی از آن بزنند، مسئول جرم تطهیر عواید ناشی از جرم خواهند بود هرچند اخفای عواید ناشی از جرم جزء اجتناب‌ناپذیر ارتکاب جرم منشأ محسوب شود.

تبصره ۳ ماده ۹ قانون مبارزه با پولشویی جمهوری اسلامی ایران^{۲۵} نیز بر این امر تأکید دارد و مرتکبین جرم منشأ را در صورت ارتکاب جرم پولشویی قابل تعقیب و مجازات به‌عنوان پولشویی می‌داند و با توجه به آن یکی از رفتارهای متشکله جرم پولشویی اخفای عواید است

21. Concealment and Disguise

22. Ricardo Pinto and Ophelie Chevalier, "Money Laundering as an Autonomous Offence: Analysis of the Consequences of the Autonomy of Money laundering Offence," Inter-American Drug Abuse Control Commission, Washington DC, 2006, 114.

23. Ibid, 116.

۲۴. «اخفاء یا پنهان کردن یا کتمان ماهیت واقعی، منشأ، منبع، محل، نقل و انتقال، جابه‌جایی یا مالکیت اموال عوایدی که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد.»

۲۵. تبصره ۳ ماده ۹ ق.م. با پولشویی مرتکبین جرم منشأ، در صورت ارتکاب جرم پولشویی، علاوه بر مجازات‌های مقرر مربوط به جرم ارتکابی، به مجازات‌های پیش‌بینی‌شده در این قانون نیز محکوم خواهند شد.

که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده است، باید قائل بود که مرتکب جرم منشأ با اخفای عواید مجرمانه ناشی از آن به‌عنوان پولشویی نیز قابل تعقیب خواهد بود؛ بنابراین و درهرحال مرتکب جرم منشأ اموال ناشی از آن، علاوه بر مجازات جرم منشأ (مثلاً قاچاق مواد مخدر) در صورت مبادرت به تطهیر عواید مجرمانه از طریق اخفای آن اموال نیز، به مجازات جرم پولشویی محکوم خواهد شد. نکته قابل توجه دیگری که بر این نتیجه‌گیری صحه می‌گذارد، تفاوت بند ۳ ماده ۱ قانون مبارزه با پولشویی با بند نخست آن است. در بند نخست این ماده تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی در صورتی به‌عنوان پولشویی قابل تعقیب و مجازات است که با علم به اینکه به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به‌دست آمده باشد، محقق شود. قید «با علم به اینکه به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به‌دست آمده باشد» مرتکبان جرم منشأ را به‌رغم تصریح ماده ۹ قانون مربوط، از دایره شمول این بند خارج می‌کند و ناظر بر افرادی غیر از مرتکبان جرم منشأ است درحالی‌که چنین قیدی در بند ۳ ماده ۲ وجود ندارد و این نتیجه را که مانعی برای تعقیب مرتکب جرم منشأ به‌عنوان پولشویی و به دلیل اخفای عواید نامشروع حاصل از آن وجود ندارد، تقویت می‌کند.

بنابراین، همان‌گونه که مقررات (مدل) کمیسیون بین‌المللی آمریکایی مبارزه با مصرف سوء مواد مخدر ۱۹۹۲ و کنوانسیون وین تصریح نموده‌اند که شخصی که مرتکب جرمی شده و برای تضمین نتیجه جرم مقدم و یا برای اجتناب از تحمیل کیفر آن بر خود یا مرتکبین دیگر و یا در ایجاد مانع در روند جریان عدالت قضایی، اقدام به مخفی کردن عواید ناشی از آن نموده است، در واقع به مساعدت در تطهیر این عواید پرداخته است. این مسئله، موضوع کلیدی است که طبق آن ما بتوانیم مرتکب جرم مقدم را در صورت اقدام به اخفای عواید ناشی از عمل مجرمانه خویش برای ارتکاب جرم پولشویی نیز تحت تعقیب قرار دهیم و بدین ترتیب رفتار مخفی کردن را در خصوص جرم پولشویی توسط مرتکب جرم منشأ، مستقلاً قابل مجازات بدانیم و در نهایت پولشویی را به‌عنوان جرمی مستقل از اخفاء در نظر بگیریم.

۲-۳- کتمان کردن

بند ج ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی در کنار اخفاء و پنهان کردن بر کتمان کردن ماهیت، منشأ، منبع، محل و ... عواید ناشی از جرم اشاره کرده است. «کتمان» در لغت به‌معنای

نقیض اعلان^{۲۶}، پنهان شدن و پنهان کردن چیزی^{۲۷} آمده است. همچنین درمقابل آشکار کردن است که عبارت است از پنهان ساختن آنچه در باطن است.^{۲۸} کتمان غالباً در قالب پوشاندن حقیقت و به شیوه ترک فعل تبلور می‌یابد. بدین ترتیب در مواردی که فردی ماهیت، منشأ، منبع، محل و ... عواید ناشی از جرم را پنهان می‌کند، ممکن است تحت شرایطی به‌عنوان مرتکب جرم پولشویی مورد تعقیب و محاکمه قرار بگیرد.

۳- تحصیل، تملک، نگهداری، استعمال یا مدیریت عواید ناشی از جرم

بند c ماده ۳ کنوانسیون وین، بند b از ماده ۶ کنوانسیون پالمو، ماده ۲ کنوانسیون آمریکای مرکزی و بند اول قسمت ب ماده ۲۳ کنوانسیون مریدا، دلالت بر مفاهیم فوق‌الذکر دارند. بند الف ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی ایران نیز در تعریف جرم پولشویی بر تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی با علم به اینکه به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به‌دست آمده باشد، تصریح کرده است اما برخلاف بند اول قسمت ب ماده ۲۳ کنوانسیون مریدا، مدیریت عواید ناشی از جرم را مورد توجه قرار نداده و جرم‌انگاری نکرده است که این امر با توجه به اهمیت و شیوع این رفتار در تحقق جرم پولشویی قابل توجهی نمی‌باشد.

۳-۱- تحصیل

تحصیل کردن^{۲۹}، به مفهوم به‌دست آوردن است که می‌تواند به‌واسطه هر وسیله‌ای باشد. تحصیل کردن، دلالت دارد بر «فعلی که هر شخصی ممکن است طی آن مالک چیزی شود» و بر هر چیزی که از طریق خرید، بخشش، هدیه یا درمقابل مهارت، تخصص و کار سخت یا از طریق ارث قابل کسب باشد^{۳۰}، دلالت دارد. بند الف ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی نیز تحصیل عواید ناشی از فعالیت‌های غیرقانونی را با علم به اینکه به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به‌دست آمده باشد، مورد اشاره قرار داده است.

۲۶. محمدبن مکرم ابن منظور، *لسان‌العرب* (بیروت: دار صادر، بی‌تا)، جلد ۱۲، ۳۰.

۲۷. علی‌اکبر دهخدا، *لغت‌نامه دهخدا* (تهران: انتشارات سیروس، بی‌تا)، جلد ۳۶، ۳۵۴.

۲۸. حسن مصطفوی، *التحقیق فی کلمات القرآن الکریم* (تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۶۸)، جلد

۱۰، ۲۴.

29. Acquisition

30. Ibid, 116.

بنابراین، زمانی که فردی با آگاهی از قاچاق بودن وجوه یا طلا و ...، اقدام به خرید آنها می‌کند و یا با علم به این موضوع، آنها را به‌عنوان هدیه قبول می‌کند و یا حتی زمانی که در ازای انجام یک کار قانونی و دارای دستمزد، عواید ناشی از جرم را به‌عنوان حق‌الزحمه می‌پذیرد، به‌واسطه تحصیل عواید ناشی از جرم مرتکب جرم پولشویی شده و قابل تعقیب و محاکمه خواهد بود.

۳-۲- تملک

تملک، به‌معنای به‌چنگ آوردن، مالک شدن و قصد انشاء در قبول ملکیت^{۳۱} آمده است. تملک، در واقع حق قانونی و واقعی نسبت به یک شیء مادی است که کنترل یا برخورداری مؤثر از یک شیء مادی، رکن مادی آن^{۳۲} و علم، عمد و قصد انشاء در قبول ملکیت تشکیل شده است. بند الف ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی نیز تملیک عواید ناشی از جرم را در تحقق جرم پولشویی، مورد اشاره قرار داده است.

بدین ترتیب، اگر فردی با علم به نامشروع بودن و مجرمانه بودن عوایدی اعم از وجوه نقد یا اشیاء و ... و با قصد انشاء در قبول مالکیت، عمداً و درجهت برخورد مالکانه با آن عواید برآید؛ مثل آنکه آنها را منتقل کند، بخرد یا مورد معامله قرار دهد، مرتکب جرم پولشویی شده و از این جهت قابل تعقیب و محاکمه خواهد بود.

۳-۳- استعمال

استعمال^{۳۳}، عبارت است از استفاده کردن، به‌کار بردن، بهره‌برداری کردن از شخصی یا چیزی برای نیل به یک هدف مشخص. در این زمینه دکترین متوجه شده‌اند که استفاده از اموال ناشی از قاچاق مواد مخدر (یا جرایم دیگر) به‌خودی‌خود پولشویی نیست، بلکه یک جنبه مالی از جرمی است که باید با آن در جریان یک برنامه جامع مرتبط با پولشویی به مبارزه پرداخت.^{۳۴} در این خصوص نیز بند الف ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی استفاده عواید ناشی از فعالیت‌های غیرقانونی با علم به اینکه به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به‌دست آمده باشد را دربرمی‌گیرد.

۳۱. محمدجعفر جعفری‌لنگرودی، *ترمینولوژی حقوق* (تهران: گنج دانش، ۱۳۸۸)، چاپ بیست و دوم، ۱۷۸.

32. Ibid, 117.

33. Use

34. Ibid, 117.

آنچه که در متن انگلیسی کنوانسیون مریدا و قسمت اول از بند ب ماده ۲۳ آمده استفاده از اموال^{۳۵} ناشی از جرم و آنچه که در بند الف ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی تصریح شده است، عواید ناشی از جرم است. مورد استفاده قرار دادن و به‌کار بردن اموال و عواید نیز باتوجه‌به نوع و ماهیت آنها ممکن است متفاوت باشد. مثل اینکه وجوه نقد با خرج شدن یا اشیاء گران‌قیمت مثل طلا با استفاده زینتی کردن، ممکن است صدق استعمال و استفاده کردن داشته باشد. بدین ترتیب، اگر فردی با علم به مجرمانه بودن اموال و عواید، به‌طور عمدی از آنها بهره‌برداری به‌عمل آورده و یا مورد استفاده قرار دهد، به‌واسطه جرم‌انگاری استعمال و استفاده کردن، مرتکب جرم پولشویی شده است.

۳-۴- نگهداری

نگهداری به مفهوم حفظ و صیانت است که یا ممکن است حفظ و صیانت دستاورد خود فرد را دربرگیرد و یا شامل حفظ و صیانت از دستاورد دیگری باشد. از آنجایی که نگهداری اشیاء و عواید ناشی از جرم جزء اجتناب‌ناپذیر ارتکاب رفتار مجرمانه از سوی مرتکب است، معمولاً در صورت جرم‌انگاری خاص نگهداری آن اشیاء و عواید، مشمول مرتکب جرم اولیه نمی‌شود. ماده ۶۶۲ قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۵ در این زمینه قابل توجه است. طبق این ماده: «هرکس با علم و اطلاع یا با وجود قرائن اطمینان‌آور به اینکه مال در نتیجه ارتکاب سرقت به‌دست آمده است آن را به‌نحوی از انحاء تحصیل یا مخفی یا قبول نماید یا مورد معامله قرار دهد به حبس از شش ماه تا سه سال و تا (۷۴) ضربه شلاق محکوم خواهد شد.» طبق این ماده و باتوجه‌به عبارت صدر آن، سارق به‌دلیل اخفای اموال مسروقه قابل تعقیب نخواهد بود هرچند امکان تعقیب وی به‌دلیل مورد معامله قرار دادن اموال مسروقه وجود دارد.^{۳۶}

اولین نکته قابل توجه آنکه نگهداری، حفظ و صیانت کردن معمولاً توأم با تحصیل، تمکک، استعمال و اخفاء رخ می‌دهد و به‌عبارت‌دیگر جزء اجتناب‌ناپذیری از آنها محسوب می‌شود؛ بنابراین، جز در موارد جرم‌انگاری خاص آن، قابل تعقیب و مجازات نیست. برای مثال طبق بند ۳ ماده ۱ قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۶۷ با اصلاحات و الحاقات ۱۳۸۹ اعمال «نگهداری، حمل، خرید، توزیع، اخفاء، ترانزیت، عرضه و فروش مواد مخدر یا

35. Property

۳۶. حسین میرمحمدصادقی، جرایم علیه اموال و مالکیت (تهران: نشر میزان، تابستان ۱۳۸۵)، چاپ چهاردهم،

روان‌گردان‌های صنعتی» جرم و قابل مجازات است. بدین ترتیب هرچند حمل، توزیع، اخفاء، ترانزیت و عرضه و فروش مواد مخدر یا روان‌گردان‌های صنعتی هم معمولاً با نگهداری همراه هستند اما این رفتار به‌طور مستقل توسط مقنن جرم‌انگاری شده است. درخصوص جرم پولشویی نیز طبق بند اول ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی نگهداری از عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی با علم به اینکه به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به‌دست آمده باشند، قابل تعقیب و مجازات بوده و مستقلاً مورد توجه مقنن قرار گرفته است.

سوآلی که ممکن است مطرح شود این است که آیا مرتکب جرم منشأ به‌دلیل نگهداری عواید نامشروع ناشی از آن به‌عنوان پولشویی نیز قابل تعقیب و مجازات خواهد بود؟ این درحالی است که از یک‌سو، نگهداری و حفظ عواید نامشروع جزء اجتناب‌ناپذیری از ارتکاب عمل غیرقانونی و مجرمانه محسوب می‌شود و از سوی دیگر طبق تبصره ۳ ماده ۹ قانون مبارزه با پولشویی؛ مرتکبین جرم منشأ، در صورت ارتکاب جرم پولشویی، علاوه بر مجازات‌های مقرر مربوط به جرم ارتكابی، به مجازات‌های پیش‌بینی شده در این قانون نیز محکوم خواهند شد. یکی از موارد ارتکاب جرم پولشویی نیز بنابر تصریح ماده ۲ قانون اخیرالذکر نگهداری از عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی با علم به اینکه به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به‌دست آمده باشند، است.

اداره حقوقی قوه قضائیه طبق نظری درخصوص این سؤال که: «آیا مجازات مربوط به جرم پولشویی درخصوص شخصی که مرتکب جرم منشأ شده است نیز جاری می‌گردد؟ در صورت مثبت بودن پاسخ و با لحاظ اینکه مطابق مفاد ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی مصوب سال ۱۳۸۶ نگهداری عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی نیز از جمله مصداق‌های جرم پولشویی تلقی گردیده است؟ آیا شخصی که از طریق ارتکاب جرم‌های مالی همانند سرقت، خیانت در امانت، اختلاس و یا کلاهبرداری مبلغی را به‌دست آورده و آن را نزد خود نگهداری نموده و یا مصرف می‌نماید، هم به مجازات جرم مذکور و هم به مجازات جرم پولشویی محکوم خواهد شد؟» بیان داشته است: «۱- کسی را که مرتکب جرم منشأ شده و از این طریق اموالی را به دست آورده، نمی‌توان به اتهام پولشویی نیز تعقیب و مجازات نمود مگر اینکه مشمول یکی از بندهای ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۱۳۸۶ شود که در این صورت بر اساس تبصره ۳ ماده ۹ قانون مذکور به اتهام پولشویی نیز قابل تعقیب و

مجازات است.»^{۳۷}

صرف‌نظر از اینکه اعمالی همچون نگهداری عواید مجرمانه جزء اجتناب‌ناپذیر ارتکاب جرم توسط مرتکب منشأ محسوب می‌شوند، درخصوص این مسئله توجه به نکاتی ضروری می‌نماید:

نخست آنکه طبق بند ۱ ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی، تحصیل، تملک، نگهداری و استعمال عواید ناشی از جرم زمانی به‌عنوان پولشویی قابل تعقیب خواهند بود که با علم به اینکه به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به‌دست آمده باشند، محقق شوند. به‌نظر می‌رسد این قید اخیر که علم به نامشروع بودن و مجرمانه بودن عواید را در تحقق جرم پولشویی مؤثر دانسته است، مرتکب جرم منشأ را از دایره تحقق نگهداری، تحصیل، تملک و استعمال خارج می‌کند و فقط ناظر بر افرادی غیر از مرتکب جرم منشأ است که با علم به اینکه عواید موجود به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به‌دست آمده‌اند، مبادرت به تملیک، نگهداری، استعمال و یا تحصیل می‌کنند.

این درحالی است که درخصوص اخفای عواید ناشی از جرم منشأ توسط مرتکب این جرم همان‌طور که پیشتر گفته شد باید به تفاوت بند ۳ ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی با بند نخست آن درخصوص نگهداری و ... توجه نمود. در بند نخست این ماده تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی در صورتی به‌عنوان پولشویی قابل تعقیب و مجازات است که با علم به اینکه به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به‌دست آمده باشد، محقق شود. قید «با علم به اینکه به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به‌دست آمده باشد» مرتکبان جرم منشأ را به‌رغم تصریح ماده ۹ قانون مربوط، از دایره شمول این بند خارج می‌کند و ناظر بر افرادی غیر از مرتکبان جرم منشأ است درحالی‌که چنین قیدی در بند ۳ ماده ۲ وجود ندارد و این نتیجه که مانعی برای تعقیب مرتکب جرم منشأ به‌عنوان پولشویی و به‌دلیل اخفای عواید نامشروع حاصل از آن وجود ندارد را تقویت می‌کند.

۳-۵- مدیریت

در حقوق خصوصی، مدیریت کردن^{۳۸} به معنای اداره منافع خصوصی، مشتمل بر افعال و وظایفی که جنبه اصلی دارند، دلالت می‌کند. مدیریت کردن، بر اساس تعریف دیکشنری آکادمی سلطنتی اسپانیا «تنظیم کردن، مرتب کردن و سازمان دادن، به‌ویژه در خصوص اموال و عواید»^{۳۹} است. همچنین بر اساس فرهنگ انگلیسی آکسفورد به «تلاش برای اداره کردن (تجارت کالا و غیره)»^{۴۰} تعریف شده است.

اصطلاح مدیریت، بر بازی کردن نقش رهبر، منبع اطلاعاتی، تصمیم‌گیرنده و رابط برای اعضای سازمان^{۴۱} دلالت دارد؛ بنابراین و از آنجایی که تحقق جرم پولشویی همراه با جرایم سازمان‌یافته فراملی، شایع است، ارتكاب این جرم به واسطه مدیریت کیفیت ارتكاب پولشویی در این جرایم از اهمیت بسزائی برخوردار است. متأسفانه، قانون مبارزه با پولشویی برخلاف ماده ۲۳ کنوانسیون مریدا بر مدیریت کردن به‌عنوان یکی از ارکان متشکله جرم پولشویی، ساکت بوده و از این جهت و باتوجه به شیوع جرایم سازمان‌یافته فراملی که معمولاً ارتكاب جرم پولشویی را به‌عنوان تضمینی برای بهره‌برداری از نتایج حاصل از جرایم منشأ، به‌عنوان برنامه اصلی‌شان مورد توجه قرار می‌دهند، با خلأ جدی روبه‌روست.

۴- مشارکت، همکاری یا تبانی در توطئه جهت ارتكاب، تلاش برای ارتكاب و

کمک، برانگیختن، تسهیل و مشاوره در ارتكاب

نکته قابل توجه دیگر بند ۲ از قسمت ب ماده ۲۳ کنوانسیون مریدا، مکلف نمودن دولت‌های عضو بر مشارکت، همکاری یا تبانی در توطئه جهت ارتكاب، تلاش برای ارتكاب و کمک، برانگیختن، تسهیل و مشاوره در ارتكاب هر جرمی که طبق این ماده احراز شده است، می‌باشد. هرچند این قسمت صراحتاً در قانون مبارزه با پولشویی مورد اشاره قرار نگرفته است اما باتوجه به عمومات حقوق جزای عمومی می‌توان مشارکت و معاونت در جرم تطهیر عواید ناشی از جرم را طبق قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ قابل تعقیب و مجازات دانست. بر اساس ماده ۱۲۵ این قانون «هرکس با شخص یا اشخاص دیگر در عملیات اجرایی جرمی

38. Administration

39. "to Order, Dispose, Organize, Particularly, Property and Assets"

40. "to Attend to the Running of (Business Affairs, Etc)"

۴۱. برای مطالعه بیشتر در این زمینه نک: نورث کوت پارکینسون و دیگران، *اندیشه‌های بزرگ در مدیریت*،

ترجمه مهدی ایران‌نژاد پاریزی (تهران: مدیران، ۱۳۸۷)، چاپ ۴، ۳-۴.

مشارکت کند و جرم، مستند به رفتار همه آنها باشد خواه رفتار هریک به تنهایی برای وقوع جرم کافی باشد خواه نباشد و خواه اثر کار آنان مساوی باشد، خواه متفاوت، شریک در جرم محسوب و مجازات او مجازات فاعل مستقل آن جرم است. درمورد جرایم غیرعمدی نیز چنانچه جرم، مستند به تقصیر دو یا چند نفر باشد مقصران، شریک در جرم محسوب می‌شوند و مجازات هریک از آنان، مجازات فاعل مستقل آن جرم است» و همچنین بر اساس ماده ۱۲۶ «اشخاص زیر معاون جرم محسوب می‌شوند: الف - هرکس، دیگری را ترغیب، تهدید، تطمیع، یا تحریک به ارتکاب جرم کند یا با دسیسه یا فریب یا سوءاستفاده از قدرت، موجب وقوع جرم گردد؛ ب - هرکس وسایل ارتکاب جرم را بسازد یا تهیه کند یا طریق ارتکاب جرم را به مرتکب ارائه دهد؛ پ - هرکس وقوع جرم را تسهیل کند.»

همچنین اگر تحقق جرم تطهیر عواید ناشی از جرم به شکل گروهی و سازمان یافته واقع شود، بر اساس ماده ۱۳۰ ق.م.ا. ۱۳۹۲، فردی که سردستگی گروه مجرمانه را برعهده دارد به حداکثر مجازات شدیدترین جرمی که اعضای آن گروه در راستای اهداف همان گروه مرتکب شوند، محکوم می‌گردد مگر آنکه جرم ارتكابی موجب حد یا قصاص یا دیه باشد که در این صورت به حداکثر مجازات معاونت در آن جرم محکوم می‌شود.

درخصوص تبانی برای ارتکاب جرم پولشویی نیز گرچه قانون مبارزه با پولشویی برخلاف کنوانسیون مریدا ساکت است اما به نظر می‌رسد با توجه به ماده ۶۱۱ قانون مجازات اسلامی تعزیرات ۱۳۷۵، بتوان آن را در راستای جرم پولشویی قابل تعقیب و مجازات دانست. طبق این ماده: «هرگاه دو نفر یا بیشتر اجتماع و تبانی بنمایند که علیه اعراض یا نفوس یا اموال مردم اقدام نمایند و مقدمات اجرایی را هم تدارک دیده باشند ولی بدون اراده خود موفق به اقدام نشوند، حسب مراتب به حبس از شش ماه تا سه سال محکوم خواهند شد.»

۵- تغییر ماهیت واقعی، منشأ، منبع، محل، نقل و انتقال، جابه‌جایی یا مالکیت

اموال عواید ناشی از جرم؛ توجیه یا خلأ؟

در قانون مبارزه با پولشویی به تبدیل یا مبادله عواید ناشی از جرایم و همین‌طور اخفاء و یا پنهان کردن منشأ واقعی آنها اشاره شده است، لیکن به عمل تغییر ماهیت، منشأ، منبع و محل واقعی این اموال، اشاره‌ای نشده است که یا توجه به نزدیک بودن مفهوم آن از یک‌سو با فعل تبدیل کردن و از سوی دیگر با اخفاء و پنهان کردن ماهیت و منشأ عواید ناشی از جرم، این بحث مطرح می‌شود که در مواردی که عمل تغییر دادن را به نوعی مستقل از تبدیل،

اخفاء و پنهان کردن متصور دانسته و قابل‌تحقق بدانیم و باتوجه‌به این مهم که این فعل مستقلاً در کنوانسیون مبارزه با فساد و قانون مبارزه با پولشویی مورد اشاره قرار نگرفته است، در این خصوص با خلأ جدی مواجه هستیم.

در خصوص واکنش کنوانسیون مریدا در مورد فعل تغییر دادن، باید گفت که بند ۲ از قسمت الف ماده ۲۳ این کنوانسیون به "Concealment and Disguise" اشاره کرده است. فرهنگ انگلیسی آکسفورد، Concealment را به معنای اخفاء و کلمه Disguise را به دو مفهوم «صورت متفاوتی دادن به شخصی به منظور اخفای هویت او»^{۴۲} و «ناشناخته ساختن چیزی به وسیله تغییر صورت، صدا، حالت، بو و ...»^{۴۳} معنا کرده است. همچنین، دیکشنری آکادمی سلطنتی اسپانیا، کلمه Disguise را «اخفاء چیزی یا نشان ندادن چیزی»^{۴۴} تعریف کرده است. بنابر این تعریف، کلمه Disguise، از یک سو به معنای اخفاء، پنهان کردن و نشان ندادن چیزی تعریف شده است و از سوی دیگر طبق تعریف فرهنگ انگلیسی آکسفورد، این پنهان کردن و نشان ندادن، در معنای ناشناخته ساختن چیزی به وسیله تغییر آن، مورد اشاره قرار گرفته است.

در قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد مصوب ۱۳۸۷ مجلس شورای اسلامی، عبارت "Concealment and Disguise" مندرج در بند ۲ قسمت الف ماده ۲۳، به معنای «تغییر دادن و مخفی کردن» ترجمه شده است که قاعداً مخفی کردن را به عنوان ترجمه کلمه Concealment و تغییر دادن را به عنوان ترجمه کلمه Disguise، جایگزین نموده است که به نظر می‌رسد باتوجه‌به اینکه در فرهنگ انگلیسی آکسفورد، در یکی از تعریف‌های ارائه شده از کلمه Disguise، بر نشان ندادن و ناشناخته گذاشتن از طریق تغییر دادن، اشاره شده و در دیکشنری‌های مرسوم انگلیسی به فارسی نیز معادل کلمه Disguise معانی «استتار، پوشش، تغییر قیافه دادن، جامه مبدل پوشیدن، نهان داشتن، پنهان کردن، لباس مبدل و تغییر قیافه»^{۴۵} آمده است، از بند ۲ قسمت الف ماده ۲۳ کنوانسیون مریدا در قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد مصوب ۱۳۸۷، بر تغییر دادن و مخفی کردن به عنوان دو رفتار متشکله جرم پولشویی برداشت شده است.

42. Give (someone or oneself) a different appearance in order to conceal one's identity.

43. Make (something) unrecognizable by altering its appearance, sound, taste, or smell.

44. "to conceal something or not to show it"

45. Babylon/Translate.google.com/dic.Abadis.net/bestdic.ir.

نکته قابل توجه اینکه اگر فعل تغییر دادن را به‌طور مستقلی از تبدیل کردن در تحقق جرم پولشویی مؤثر بدانیم یا تغییر منشأ، منبع، ماهیت و ... درآمد ناشی از اعمال مجرمانه را با اخفاء و پنهان کردن قابل انطباق ندانیم، باید معتقد به خلأ قانون مبارزه با پولشویی و کنوانسیون مبارزه با فساد در زمینه فعل تغییر دادن در تحقق جرم پولشویی باشیم.

در این زمینه بر اساس فرهنگ انگلیسی آکسفورد می‌توان تحلیل کرد که بار معنایی Disguise به دو صورت آمده است: الف - صورت متفاوتی دادن به شخصی به منظور اخفای هویت او؛ و ب - ناشناخته ساختن چیزی به وسیله تغییر صورت، صدا، حالت، بو و ... در واقع، بار معنایی پنهان ساختن منبع و منشأ مجرمانه به واسطه تغییر دادن این عواید قابل تحقق دانسته شده است. مثل تغییر شکل دادن و گریم زنان بزه‌دیده جرم قاچاق انسان توأم با جعل اسناد هویتی آنها به منظور پوشش دادن هویت واقعی یا مورد قاچاق قرار گرفتن آنها. بدین ترتیب و بر اساس این تحلیل، تغییر دادن منبع، منشأ و محل عواید مجرمانه به نوعی در بطن پنهان کردن یا Disguise نهفته است و با همین بند نیز قابل توجیه می‌باشد.

سؤالی که مطرح می‌شود این است که آیا تغییر ماهیت عواید ناشی از جرم با بند ۲ قسمت الف ماده ۲۳ کنوانسیون مریدا در قالب Disguise و یا با بند ج قانون مبارزه با پولشویی در قالب اخفاء نیز قابل انطباق است؟ با توجه به بار معنایی کلمه Disguise (ناشناخته ساختن چیزی به وسیله تغییر صورت، صدا، حالت، بو و ...) می‌توان بند ۲ قسمت الف ماده ۲۳ کنوانسیون مریدا (Disguise) را ناظر بر فعل تغییر دادن ماهیت عواید ناشی از جرم نیز دانست و در مواردی که عواید ناشی از عمل مجرمانه با انجام تغییراتی غیر قابل تشخیص و ناشناخته می‌شوند آن را نوعی اخفای توأم با تغییر محسوب کرد و با این بند قابل تعقیب و مجازات دانست و گرچه در بند ج ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی کلمه Disguise به اخفاء معنا شده است، از آنجایی که اخفاء قلمرو وسیعی دارد، تغییر ماهیت عواید مجرمانه همانند تغییر منبع، محل و منشأ آنها با مفهوم اخفاء قابل انطباق خواهد بود؛ زیرا معمولاً عمل تغییر دادن نیز در راستای اخفاء و به آن منظور صورت می‌پذیرد.

اما نکته قابل توجه در این زمینه تفاوت موجود میان کلمه Disguise در نسخه‌های انگلیسی کنوانسیون مریدا (ماده ۲۳) و پالرمو (ماده ۶) و معادل اسپانیایی یا ایتالیایی این کلمه در متن اسپانیایی و ایتالیایی این کنوانسیون‌هاست.

توضیح آنکه، در متن اسپانیایی کنوانسیون پالرمو و طبق بند ۱ قسمت الف ماده ۶ Conversion - Transferencia و طبق بند ۲ همین قسمت

Ocultación o Disimulación و به همین صورت بندهای ۱ و ۲ قسمت ب این ماده Adquisición, Posesión o Utilización و ... به‌عنوان ارکان مادی جرم پولشویی احصاء شده‌اند. همان‌طور که ملاحظه می‌شود به‌جای کلمه Disguise از کلمه Disimulación در بند ۲ قسمت الف و در کنار Concealment استفاده شده است. در متن ایتالیایی کنوانسیون پارمو نیز از کلمات Occultamento o alla Dissimulazi استفاده شده است. بدین ترتیب، گرچه کلمه Disguise ضمن معنای پنهان کردن، واجد معنای تغییر دادن هم می‌باشد؛ اما کلمه Dissimulate در زبان‌های اسپانیایی، ایتالیایی و انگلیسی واجد معنای تغییر دادن نیست و به‌معنای پنهان کردن، پوشاندن، فریب دادن و دورویی آمده است. در متن اسپانیایی کنوانسیون مریدا نیز در بند ۲ قسمت الف ماده ۲۳ اصطلاحات Ocultación o Disimulación آمده است و در متن ایتالیایی کنوانسیون از اصطلاحات Dissimulazione o al Mascheramento استفاده شده است.

توضیح آنکه که گرچه کلمه Ocultación یا Occultamento، معادل کلمه Concealment و مخفی کردن در انگلیسی و فارسی است اما کلمه Disimulación یا Dissimulazi که در انگلیسی معادل Dissimulate است، معادل کلمه Disguise و در یک معنا تغییر دادن نبوده و بنابراین، واجد معنای تغییر دادن هم نیست. اصطلاحات Dissimulazione o al Mascheramento در نسخه ایتالیایی کنوانسیون مریدا نیز قابل توجه هستند. کلمه Dissimulazione که معادل ایتالیایی کلمه انگلیسی Dissimulate است که بیشتر معنای پنهان کردن را می‌دهد و واجد معنای تغییر دادن نیست. کلمه Mascheramento نیز معادل ایتالیایی کلمه Masking و Mask است که به‌معنای پنهان کردن و پوشاندن آمده است.

بنابراین همان‌طور که اشاره شد، در نسخه‌های ایتالیایی و اسپانیایی کنوانسیون پارمو (در ماده ۶) و کنوانسیون مبارزه با فساد (در ماده ۲۳) درخصوص پولشویی، از کلمه Disguise یا معادل اسپانیایی و ایتالیایی این کلمه در مفهوم تغییر دادن استفاده نشده است که خود مبین این است که بار معنایی تغییر دادن از این کلمه موردتوجه کنوانسیون نبوده است و بدین ترتیب می‌توان نتیجه گرفت که مراد متن انگلیسی کنوانسیون از کلمه Disguise نیز معنای پنهان کردن بوده و نه بار معنایی تغییر دادن.

بنابراین، اولاً تغییر دادن از ارکان مادی جرم پولشویی محسوب نمی‌شود و عملکرد قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد

مصوب ۱۳۸۷ در ترجمه این کلمه به تغییر دادن، صحیح نبوده و درنهایت اگر معتقد به تحقق رفتار تغییر دادن باشیم بی‌آنکه منطبق با مفهوم تبدیل کردن باشد، باید خلاً کنوانسیون پالمو، مریدا و قانون مبارزه با پولشویی را در برابر رفتار تغییر دادن ماهیت، منشأ، منبع و محل عواید ناشی از جرم بپذیریم.

بنابراین اگر مرتکب جرم منشأ یا فرد دیگری با علم به مجرمانه بودن عواید موجود، به انجام فعالیت‌هایی بپردازد که طی آن این اموال را با اعمالی چون جعل، حساب‌سازی و دیگر اعمالی که صرفاً دارای جنبه صوری می‌باشند، ناشی از معاملات تجاری مشروع درزمینه صادرات و واردات تلقی کند، بدون آنکه نیاز به تبدیل این اموال و تغییر ماهیت آنها به چیز دیگر و یا مبادله آنها با کالاهای دیگر باشد، طبق بند ۱ و ۲ بند الف کنوانسیون مبارزه با فساد و بند ب قانون مبارزه با پولشویی قابل تعقیب و محاکمه نخواهد بود. مگر آنکه عمل تغییر دادن منشأ و منبع عواید مجرمانه را طبق قسمت ۲ از بند الف کنوانسیون مریدا و بند ج قانون مبارزه با پولشویی تحت عنوان اخفاء و پنهان کردن و کتمان کردن ماهیت واقعی، منشأ، منبع و ... عوایدی که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد، قابل تفسیر و تحقق دانست که البته این تفسیری عام و کلی خواهد بود زیرا در این صورت تبدیل عواید ناشی از جرم نیز می‌تواند در این گستره مطرح شود! که اگر این مسئله مورد نظر مقنن بود به‌طور جداگانه‌ای مورد تصریح قرار نمی‌گرفت.

نتیجه

قانون مبارزه با پولشویی مصوب سال ۱۳۸۶، تحت تأثیر کنوانسیون مریدا و در راستای عمل به تعهدات بین‌المللی ناشی از عضویت و تصویب این کنوانسیون در مجلس شورای اسلامی تصویب شد. البته باید در نظر داشت که اقتباس قانون مبارزه با پولشویی از کنوانسیون مریدا، یک اقتباس کامل نبوده بلکه بیشتر به‌طور گزینشی مورد اقتباس قرار گرفته است که قطعاً موجب مشکلاتی درزمینه مبارزه مؤثرتر علیه این جرم خواهد بود. صرف نظر از لزوم دقت در به‌کار بردن اصطلاحات تبدیل کردن، انتقال دادن، مبادله کردن، مخفی کردن، پنهان کردن (که این دو اصطلاح اخیر دربرگیرنده تصریح هردو کنوانسیون مریدا و قانون مبارزه با پولشویی در قابل تعقیب بودن مرتکب جرم پولشویی در هردو حالتی که خود مرتکب جرم منشأ نیز باشد یا خیر) و ... به‌عنوان رفتارهای متشکله جرم پولشویی، برخی تفاوت‌ها در تطبیق مصادیق جرم پولشویی میان قانون مبارزه با پولشویی و کنوانسیون مریدا و یا

در مواردی خلأ قانون مبارزه با پولشویی در مواردی مثل مدیریت عواید ناشی از جرم به‌عنوان رکن مادی جرم پولشویی و برخلاف کنوانسیون مریدا که باتوجه‌به افزایش روزافزون جرایم سازمان‌یافته فراملی و شیوع رفتار مدیریتی و سازمان‌دهی در ارتکاب این قبیل جرایم، توجیهی ندارد، قابل توجه است.

همچنین، قانون مبارزه با پولشویی به جرم‌انگاری برخی رفتارها مثل مبادله کردن یا کتمان کردن عواید ناشی از جرم که در ماده ۲۳ کنوانسیون مریدا دیده نمی‌شوند، مبادرت کرده است. جرم‌انگاری رفتارهای مذکور مثل مبادله کردن در کنار تبدیل کردن و انتقال دادن یا کتمان کردن در کنار اخفاء کردن و پنهان کردن مبین توجه مقنن به تفاوت‌های موجود در هریک از این اصطلاحات و لزوم اهمیت جدی مبارزه با پولشویی از طریق جرم‌انگاری گستره بیشتری از رفتارها در تحقق جرم پولشویی می‌باشد.

همچنین، درخصوص فعل تغییر دادن منبع، ماهیت و یا عواید ناشی از جرم منشأ، هم قانون مبارزه با پولشویی و هم کنوانسیون مریدا ساکت هستند، مگر آنکه بخواهیم فعل تغییر دادن را در بطن اخفاء و پنهان و کتمان کردن منشأ و منبع عواید ناشی از جرم قابل تحقق بدانیم و قائل باشیم که تغییر منبع و منشأ عواید مجرمانه به‌نوعی در بطن پنهان کردن و اخفاء، جای می‌گیرد اما گرچه طبق فرهنگ انگلیسی آکسفورد کلمه Disguise بار معنایی پنهان کردن چیزی به‌واسطه تغییر دادن آن را دارد اما نسخه‌های ایتالیایی و اسپانیایی کنوانسیون مریدا با استفاده از اصطلاحات Dissimulazione و Dissimulate که به مفهوم پنهان کردن هستند و فاقد بار معنایی و اصطلاحی تغییر دادن می‌باشند، مبین این هستند که این تغییر دادن منشأ و منبع عواید مجرمانه موردنظر کنوانسیون نبوده است و این امر ممکن است ناقض این ادعا باشد؛ اما درنهایت با متصور دانستن ارتکاب رفتار تغییر دادن به‌طور مستقل از موارد مقرر در ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی و یا ماده ۲۳ کنوانسیون مریدا در تحقق این جرم باید نتیجه گرفت که باتوجه‌به اهمیت و ارتکاب روزافزون جرم پولشویی در اشکال و در قالب رفتارهای ارتكابی مختلف هر دو قانون و کنوانسیون مذکور درخصوص این رفتار ارتكابی در تحقق جرم پولشویی با خلأ روبه‌رو هستند.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- اردبیلی، محمدعلی. حقوق جزای عمومی. جلد دوم. چاپ دهم. تهران: نشر میزان، تابستان ۱۳۸۵.
- پارکینسون، نورث کوت، ام.کی. رستم‌چی، اس.ای. ساپر. اندیشه‌های بزرگ در مدیریت. چاپ ۴. ترجمه‌ی مهدی ایران‌نژاد پاریزی. تهران: مدیران، ۱۳۸۷.
- جعفری‌لنگرودی، محمدجعفر. ترمینولوژی حقوق. چاپ بیست و دوم. تهران: گنج دانش، ۱۳۸۸.
- حبیب‌زاده، محمدجعفر. سیده سپیده میرمجیدی هاشجین. «نقش بانکداری الکترونیکی در پولشویی و روش‌های مقابله با آن». فصلنامه علمی پژوهشی مطالعه حقوق تطبیقی ۱۵(۱) (خرداد ۱۳۹۰): ۲۳-۴۲.
- حیدری، علی‌مراد. «جرم‌انگاری پولشویی». فصلنامه فقه و حقوق ۱ (تابستان ۱۳۸۳): ۱۵۶-۱۳۱.
- خمامی‌زاده، فرهاد. «مبارزه با پولشویی در بانک‌ها و مؤسسات مالی، نگاهی به قانون ضدتروریسم ایالات متحده آمریکا». مجله دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی ۲۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۲): ۲۸-۵.
- دهخدا، علی‌اکبر. لغت‌نامه دهخدا. تهران: انتشارات سیروس، بی‌تا.
- ساکي، محمدرضا. آشنایی با جرم پولشویی. چاپ نخست. تهران: انتشارات جاودانه، ۱۳۸۷.
- سلیمی، صادق. «جنايات سازمان‌یافته فراملی در کنوانسیون پالرمو و آثار آن». مجله حقوقی، دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران ۲۹ (۱۳۸۲): ۲۱۲-۱۶۹.
- شفیعی خورشیدی، علی‌اصغر. «پولشویی: مفهوم، آثار و سیاست جنایی ایران». نشریه دادگستر پیاپی ۳۲ (زمستان ۱۳۸۷): ۲۲-۱۸.
- شیخ اسلامی، عاطفه. «تأثیر کنوانسیون‌های بین‌المللی بر جرم‌انگاری تعزیرات در حقوق ایران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، قم: دانشگاه مفید قم، ۱۳۹۱.
- شیخ اسلامی، عاطفه. «تحلیل جرم پولشویی به‌عنوان یک جرم مستقل از اخفاء، تحلیل آثار و نتایج استقلال جرم پولشویی». مجله حقوقی داور ۱۱ و ۱۲ (بهار و تابستان ۱۳۹۳): ۲۷۴-۲۵۵.
- فرج‌اللهی، رضا. مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی در فرانسه. چاپ نخست. تهران: نشر میزان، زمستان ۱۳۸۸.
- میرمحمدصادقی، حسین. جرایم علیه اموال و مالکیت. چاپ چهاردهم. تهران: نشر میزان، تابستان ۱۳۸۵.

ب) منابع عربی

- ابن‌منظور، محمدبن مكرم. لسان‌العرب. جلد ۱۲. بیروت: دار صادر، بی‌تا.
- مصطفوی، حسن. التحقيق فی کلمات القرآن الکریم. جلد دهم. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۶۸.

ج) منابع انگلیسی

FATF. "Basic Facts about Money Laundering." 2002. www.fatf-gafi.org, (Last Accessed on February 2016).

Pinto, Ricardo and Ophelie Chevalier. "Money Laundering as an Autonomous Offence: Analysis of the Consequences of the Autonomy of Money Laundering Offence." Inter-American Drug Abuse Control Commission, Washington DC, 2006.

White Lamb, Isidoro. *The Crime of Money Laundering*. Pamplona. Spain: Editorial Aranzadi, 2015.